

Машта оловног војника

Писци најчешће тихо улазе у историјске догађаје чији одјек заглашује уши, али у добрим романима, попут „Доба мједи“, не силазе низ прошло столеће пожарним степеницама. Успевајући да споји епски замах и лирску осетљивост, Слободан Шнајдер поставља појединца у центар најтрагичнијих година двадесетог века и пружа му могућност да својом осетљивошћу преобликује стварност

КРИТИКА

Мића Вујић*

Најбољи писци улазе на мала врата у бурни двадесети век. На пример, кроз школско двориште. Бранимиру Шаламуну, епизодисти романа Слободана Шнајдера *Доба мједи* (ТМ press, Загреб, 2015), једном од оних дечака који не учествују у играма лоптом, али су страшни у математици (што су „зломјерни приписивали његовом специфично жидовском мозгу“) – стално подмећу ногу.

Наизглед уобичајено злостављање, с расеченом усном и неколико модрица, каквих већ има на великим одморима, севнуће попут муње и навестити долазак рата. Постоји немачки дечак спреман да одбрани пријатеља, али и старији доктор Шлаус који тражи да се „те жидовске слуге“ сместа избаце из школе.

То је само једна од десетина и десетина сцена које чине велики Шнајдеров роман, подељен на три целине. После уводних поглавља у одељку *Трансилванија*, са сликама доласка предака главног јунака из Немачке на тло Славоније 1770, проналазимо срце књиге под насловом *Фолксдојчер Кемпф*: подробио опис ратничког лутања фолксдојчера из Нуштра, мобилисаног у Хитлерову војску, по Пољској. „Полен? Polonia? Што је Георг Кемпф знао о Пољској?“

Доба мједи роман је епске снаге, али с главним ликом *лириком*, који ће отворити могућност да се кроз готово све најважније догађаје прошлог века прође лирским стазама. Приповедач се при крају пита како повезати Кемпфову збрку од живота, његов *еј* у једну целину, да се може испричати сваком човеку.

Чини се да писац то чини тако што темељ прозе ојачава документарним основама које полазишта имају у познавању историје, географије, литературе, политике, идеологије, оружја (нарочито тенкова, олупина авиона) или бедекера (с хотелом *Аушвиц*). У тако педантно изграђену макету Европе, спушта се главни јунак („Звучи као дјечја игра у којој се грашком гађају оловни војници“): осетљиви песник с планом да се препусти догађајима и страховима, настојећи да их одагна маштањима.

Док се Кемпф провлачи шумом, не сукобљавају се већ подупиру епски оквир *Доба мједи* и усамљеник који покушава да се из тог светог света некако извуче. Има нешто у њему од оних Хемингвејевих рањених типова, који се, иако непомични, у магнувењу пробијају кроз пределе. Сан из кога га понекад прене ломљење граница, постепено постаје паралелни ток, уз флешбекове, сећања на ролну Славонију, на Нуштар или излет на Кварнер („И сјети се свјетала разбацаних по морској пучини: кварнерски рибари ловили су на свијећу“).

На 89. страници појављује се још једна важна реч. Као *халуцинација* били су дани које је главна јунакиња Вера, партизанка и будућа Кемпфова жена, провела у логору Стара Градишка. Верину судбину пратимо у у средишњој целини, а њен живот с Георгом у завршном делу о ослобођењу.

Не треба заборавити ни краћа обраћања читаоцу, штампана у одвојеним блоковима, које изговара њихов још нерођени син. (Рачунајући на епистоларна поглавља, или реч *ја* с времена на време, књига Слободана Шнајдера биће права

посластица за проучаваоце различитих типова приповедача.)

Вера ретко прича о логорском искуству. Заправо, само једну причу: посматрала је како убијају и бацају лешеве на кола, док жене ваде и чисте купус. „Увечер је, чистећи црвени купус и бацајући га на пољаву у средни просторије, помислила, то су људске главе. Морала је изаћи из бараке да би повраћала.“

У пољском густишу, наратор нас пита шта је Кемпфу Пољска. Фантазма! Без обзира на то што је дубоко у блату свакодневице, често се стиче утисак како стоји *изнад стварности*. Не мора се говорити о фантастици, али већ на првој страници срећемо незнаница за кога су очевици говорили да је смотао реп и гурнуо га у панталоне. Натприродно, које се пажљиво дозира, од полусна, сна, халуцинације, па до мита, чини да опаске мртвих напоследку прихватимо као реалне.

„Сви знају да је у гробу најгоре прво јутро“, пише у *Доба мједи*, роману који се завршава на гробљу. Оно је један од рефрена какав обично имају све добре прозне књиге. „Сада се један круг затвара“, рећи ће приповедач када после Другог светског рата буду протеривали подунавске Швабе које је царица Марија Терезија посе-

јала по тада пустој Славонији. Поред гробља, у кружној структури, више пута сусрешћемо се и с киклопским оком, бедкером, Месецом...

И на гробљу – пасторала ће бити кључна: додир Кемпфа с природом, лични мит да је ближи природи од других људи. У хаосу рата, у немоћи, стално ће се спуштати на земљу (рефрен), као да жели да уђе у њу, испод, изнад стварности. Чак ће се запитати да ли му је запало да буде последњи Адам. Када се буде вратио у завичај, пред спаљену кућу, видеће како усред кухиње расте млада бреза.

Писци најчешће тихо улазе у историјске догађаје чији одјек заглашује уши, али у добрим романима, попут *Доба мједи*, не силазе низ прошло столеће пожарним степеницама. Успевајући да споји епски замах и лирску осетљивост, Слободан Шнајдер поставља појединца у центар најтрагичнијих година двадесетог века и пружа му могућност да својом осетљивошћу преобликује стварност. Ко излази као победник? „Нешто се сломило у мени или у простору“ – написала је негде Агота Криштоф...

*Аутор романа „Оштар старт“ и збирке прича „Роњење на дах“

ПЕСНИЧКИ РУКОПИС

Илија Лакушић

МИРНО ИДЕМ НА СУД
(Његош)

*Ти знаш, Госјоде,
да сам љубио камен и земљу,
и сваку шравку и мравку
душом сам заклањао.
И дан и ноћ њроводио сам у молићви
и раме њодмејао, и руку догавао.*

*Ти знаш, Госјоде,
Твојом сам мишљу дисао,
Тобом забринути био
и Твојом вољом
на ову брежину бачен сам.
Твојом свјетлошћу, Госјоде,
своју сам зраку њалио
и своју наду на Твоју њравду,
и своју борбу на њвоју моћ
сам ослањао.*

*Од силе и њрисиле
у ова брда сам се склућчао
и ноће њод собом њодвио.
Далекје њушћеве, које сам њтражио,
у њровалију сам свалио,
е да бих чењад њасисо,
е да бих своје Ја њошћисао.*

*Но све бива за крајко
и красотије које ми бијаше дао
њочеше се ошћити
и Ловћену се њриклањати.*

*Па како моје руке у раменима
више ми не бјеху крила
и ноће у кољенима њочеше да клецају,
њако њоћух у ошћар
да се Боју ођавим,
да камилавку окачим,
да њетрахиљ раздужим...*

*И, њако ми Ловћена,
ја сад
мирно идем на Суд.*

Ко је појединац

Упркос томе што су добиле неограничено право гласа 1928. године, жене, према мишљењу А. Захаријевић, никада нису стекле статус грађанина појединца

РОДНЕ СТУДИЈЕ

Александар Лукић

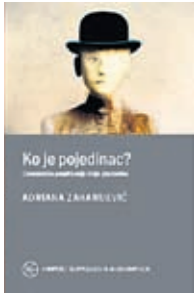
У својој књизи *Ко је њојединац?* (Карџос, Лозница, 2015), која представља преуређену њену докторску дисертацију, Адриана Захаријевић поставља важна питања о значењу појма грађанства, са циљем да се супротстави његовом свођењу на политичку димензију права гласа. Своје истраживање ауторка је поделила на пет поглавља: *Трансформација њошћичкој; Људи и „мали“ људи, Систем њривајној и јавној; „Човек“ и жена; Појединка.*

Прихватајући Делезово становиште о филозофском тексту као детективском роману, ауторка у уводном делу издваја главне речи чијим ће се значењем бавити – грађанин, појединац, приватно, јавно, пол, класа, држава, реформа, политичко... а као један од најважнијих проблема издваја неједнакост међу људима, тј. питање – како је та неједнакост могућа. Текст је просторно и временски омеђен на викторијанску Британију 19. века (која је у то време била највећа светска сила која је поседовала 44 одсто светског капитала и истовремено била најразвијенија капиталистичка земља), из два разлога. Први разлог огледа се у томе што су се политичке промене у Британији одвијале постепено, као континуирани процес, другим речима, у „видљивости тог процеса, односно могућности да се биваје грађанином прикаже као *њосћјајане* грађанином.“ Други разлог произлази из првог и односи се такође на процес, али га ауторка спецификује као постепено стицање права гласа, истичући да се у периоду од 1832. до 1928. године то право проширивало пет пута,

али и то да је било условљено „одлагањем класне и полне димензије људскости.“

Циљ овог истраживања није одређен у проблематизацији историје политичких процеса, већ у томе да се путем укрштања појмова класе и пола, утврди како је могуће опстајање грађанинства у људскости грађана. Ауторка се ослања на становиште Аиве Онг о савременом миграционом грађанству, чији се квалитет живота заснива преваходно на способности да буду самостални. Занимљиво је да се Онгова позива на речи бившег британског премијера Тонија Блера у којима се истиче да влада не треба да има интерес у томе „да се стара о сваком грађанину, већ [да] од њега захтева да делује као слободан субјект који се самоактуализује и ослања на сопствену аутономију у деловању да би се суочио с глобалном несигурношћу.“ Поставља се питање, међутим, како залагање за слободу, самоактуализацију и аутономију појединца у супротстављању глобалној несигурности може да се помири са инсистирањем на војним ударима у оквиру тзв. хуманитарног интервенционизма (СР Југославија, Ирак) чиме се такве вредности негирају.

Упркос томе што су добиле неограничено право гласа 1928. године, жене, према мишљењу А. Захаријевић, никада нису стекле статус грађанина појединца, јер су „оставили запретење полом чији је врхунски израз у 19. веку била супериорна моралност [...]“ постале грађанке у ограниченом смислу, као појединке, упркос чињеници да су укидањем ковертуре стекле право на приватност, односно право на звање појединца.“ Успостављена разлика између појединца и појединке интригира, и представља посебну вредност ове књиге, али ипак остаје отворено питање зашто књига није насловљена тако да се уместо речи појединац, употреби поново неутрална (иако је граматички женског рода) реч *индивидуа*. Такође, легитимно је поставити питање да ли насловни израз *њија је њојединац*, може да се замени изразом *њија је њошћић*, а да се не изгуби на значењу. Да ли је човек као индивидум, истовремено и личност? Ствар компликује чињеница да је реч *човек* граматички мушког рода (може ли онда жена да буде човек?), а реч *личност* женског (може ли онда мушкарац да буде личност?).

ТЕАТРАЛ
ЗВЕЗДАРА
ТЕАТРАЛ

РЕПЕРТОАР
Јануар 2016.

Милана Ракића 38
011 2419 664, 2414 527
www.zvezdareateatar.rs

СЦЕНА ДАНИЛО БАТА СТОЈКОВИЋ

- 15.01. 19:30 **КЛАУСТРОФОБИЧНА КОМЕДИЈА**, Душан КОВАЧЕВИЋ
- 17.01. 19:30 **ЧОРБА ОД КАНАРИНЦА**, Милош РАДОВИЋ
- 21.01. 19:30 **КЛАУСТРОФОБИЧНА КОМЕДИЈА**, Душан КОВАЧЕВИЋ
- 22.01. 19:30 **РОЂЕНДАН ГОСПОДИНА НУШИЋА**, Душан КОВАЧЕВИЋ
- 23.01. 19:30 **НОЋ БОГОВА**, Мирно ГАВРАН
- 24.01. 19:30 **КЛАУСТРОФОБИЧНА КОМЕДИЈА**, Душан КОВАЧЕВИЋ
- 25.01. 19:30 **СУЗЕ СУ ОК**, Мирјана БОБИЋ МОЈСИЛОВИЋ
- 26.01. 19:30 **ВЕЛИКИ ТАЛАС**, Игор АМАДЕИ
- 27.01. 19:30 **ТРАМВАЈ ЗВАНИ ЖЕЉА**, Тенеси ВИЛИЈАМС
- 28.01. 19:30 **КУМОВИ**, Душан КОВАЧЕВИЋ
- 29.01. 19:30 **БАЈКА О ПОЗОРИШТУ**, Владимир ЂУРЂЕВИЋ
- 30.01. 19:30 **КЛАУСТРОФОБИЧНА КОМЕДИЈА**, Душан КОВАЧЕВИЋ
- 31.01. 19:30 **САВРШЕН КРОЈ**, Владимир ЂУРЂЕВИЋ

НОВА СЦЕНА

- 16.01. 20:00 **ВОЗ**, Кормак МАКАРТИ
- 17.01. 20:00 **СОКИН И БОСИНА**, Др Милица КОНСТАНТИНОВИЋ
- 22.01. 20:00 **ВОЗ**, Кормак МАКАРТИ
- 23.01. 20:00 **ГЕНЕРАЛНА ПРОБА САМОУБИСТВА**, Душан КОВАЧЕВИЋ
- 25.01. 20:00 **ВОЗ**, Кормак МАКАРТИ
- 26.01. 20:00 **ДОБРОДОШЛИ У СРБИЈУ**, Драган ЈОВАНОВИЋ
- 27.01. 20:00 **ПОЗОВИ М РАДИ УЖИТКА**, Мирјана БОБИЋ МОЈСИЛОВИЋ
- 28.01. 20:00 **VOING-VOING**, Марк КАМОЛЕТИ
- 29.01. 20:00 **ВЕЧЕРА БУДАЛА**, Франсис ВЕБЕР
- 30.01. 20:00 **ВОЗ**, Кормак МАКАРТИ
- 31.01. 20:00 **ДОБРОДОШЛИ У СРБИЈУ**, Драган ЈОВАНОВИЋ

Срећни празници!
Срећна Нова 2016.

e-mail: blagajna@zvezdareateatar.rs Продаја улазница на благајни позоришта радним данима од 09.00-15.00, суботом и недељом од 11.00-15.00 и два сата пре почетка представе, и преко Клуба љубитеља позоришта, Eventim-а и Ticketline-а.

ONLINE ПРОДАЈА УЛАЗНИЦА!